

**НАЈЗНАЧАЈНИЈЕ НОВИНЕ
У ПРОПИСИМА О РАДУ
И ПО ОСНОВУ РАДА
Зборник радова**

Редактор
Проф. др Зоран ИВОШЕВИЋ

УНИВЕРЗИТЕТ УНИОН
У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
БИБЛИОТЕКА

Београд
2016

Инд. бр. 01-11 140

**НАЈЗНАЧАЈНИЈЕ НОВИНЕ
У ПРОПИСИМА О РАДУ
И ПО ОСНОВУ РАДА
Зборник радова**

Издавач

ИП "Глосаријум"

Београд

Риге од Фере 12

Тел./факс 011/2182-163

E-mail: glosarijum@glosarijum.com

За издавача

Милан Жамац

директор

Редактор

Проф. др Зоран ИВОШЕВИЋ

Уредник

Милан Жамац

Компјутерска обрада

Весна Станић

Штампа

"Глосаријум", Београд

Тираж:

200 примерака

ISBN 987-86-6297-022-0

CIP - Каталогизација у публикацији
- Народна библиотека Србије, Београд
340.134:349.2(497.11)(082)

НАЈЗНАЧАЈНИЈЕ новине у прописима о
раду и по основу рада : зборник радова /
редактор Зоран Ивошевић. - Београд : Глоса-
ријум, 2016 (Београд : Глосаријум). - 319 стр.
; 21 cm

Тираж 200. - Стр. 3-4: Реч унапред / Зоран
Ивошевић. - Напомене и библиографске реф-
еренце уз текст. - Библиографија уз поједине
радове.

ISBN 978-86-6297-022-0

а) Радно законодавство - Србија - Зборни-
ци

COBISS.SR-ID 222336780

САДРЖАЈ

Проф. др Зоран ИВОШЕВИЋ ПОЈАМ, РЕЖИМИ, ВРСТЕ, ЗАСНИВАЊЕ И НОВЕЛИРАЊЕ РАДНОГ ОДНОСА -----	5
Љиљана ЦУВЕР ЗАПОШЉАВАЊЕ СТРАНАЦА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ -----	26
Зоран ЛАЗИЋ НОВИНЕ ПРЕДВИЂЕНЕ У ЗАКОНУ О УСЛОВИМА ЗА УПУЋИВАЊЕ ЗАПОСЛЕНИХ НА ПРИВРЕМЕНИ РАД У ИНОСТРАНСТВО И ЊИХОВОЈ ЗАШТИТИ -----	40
Милан ИВОШЕВИЋ РАДНИ ОДНОС НА ОДРЕЂЕНО ВРЕМЕ -----	57
Милан ИВОШЕВИЋ РАДНО ВРЕМЕ, ОДМОР И ОДСУСТВА -----	69
Бисерка ЖИВАНОВИЋ ЗАШТИТА ЗАПОСЛЕНИХ НА РАДУ -----	102
Снежана АНДРЕЈЕВИЋ ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ УЗБУЊИВАЧА -----	122
Проф. др Зоран ИВОШЕВИЋ ЗАРАДА, НАКНАДА ЗАРАДЕ И ДРУГА ПРИМАЊА -----	142

Гордана АЈНШПИЛЕР ПОПОВИЋ ПОЛОЖАЈ ЗАПОСЛЕНИХ У СЛУЧАЈУ ЛИКВИДАЦИЈЕ ПОСЛОДАВЦА -----	151
Јаблан ОБРАДОВИЋ ПРАВА ЗАПОСЛЕНИХ ПРЕД ФОНДОМ СОЛИДАРНОСТИ -----	169
Проф. др Зоран ИВОШЕВИЋ ПРЕСТАНАК РАДНОГ ОДНОСА -----	188
Горан МАРКОВИЋ ОВЛАШЋЕЊЕ И РЕЗУЛТАТИ ИНСПЕКТОРАТА ЗА РАД У ПРИМЕНИ НОВЕЛИРАНИХ РАДНОПРАВНИХ ПРОПИСА -----	210
Олга ВУЧКОВИЋ КИЋАНОВИЋ ВАНСУДСКО РЕШАВАЊЕ РАДНИХ СПОРОВА ----	226
Снежана АНДРЕЈЕВИЋ УЛОГА ВРХОВНОГ КАСАЦИОНОГ СУДА У УЈЕДНАЧАВАЊУ СУДСКЕ ПРАКСЕ У РАДНОМ ПРАВУ -----	250
Гордана ВИЋЕНТИЈЕВИЋ РАДНИ ВЕК И ПРАВО НА ПЕНЗИЈУ с посебним освртом на пензионисање жена -----	269
Проф. др Небојша ШАРКИЋ Зоран ВАВАН ИЗВРШЕЊЕ ОДЛУКА ДОНЕТИХ У ПАРНИЦАМА ИЗ РАДНОГ ОДНОСА ПРЕМА ОДРЕДБАМА НОВОГ ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ И ОБЕЗБЕЂЕЊУ -----	285

УНИВЕРЗИТЕТ УНИОН
У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
БИБЛИОТЕКА

Проф. др Небојша ШАРКИЋ*
Асистент Зоран ВАВАН**

ИЗВРШЕЊЕ ОДЛУКА ДОНЕТИХ У ПАРНИЦАМА ИЗ РАДНОГ ОДНОСА ПРЕМА ОДРЕДБАМА НОВОГ ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ И ОБЕЗБЕЂЕЊУ

1. Уводни део

1. 1. Општије напомене

Извршење судских одлука поводом парница из радног односа, већ дуже време, представља једно од најосетљивијих питања у области функционисања правног система Републике Србије. Ова врста судске заштите права је изузетно деликатна, с обзиром да уређује питања остваривања заштите права запослених, а у мањој мери и остваривање права послодаваца према запосленима. Када је у питању индивидуална

* Проф. др Небојша Шаркић, Правни факултет Универзитета Унион.

** Зоран Ваван, асистент, Правни факултет Универзитета Унион.

заштита права, подсећамо на теоријску поделу на радни спор и спор из радног односа.¹⁾ Права из радног односа могу бити повређена како запосленом тако и послодавцу, те саму заштиту права могу иницирати оба правна субјекта. Уколико поступак заштите права пред судом покрене запослени, реч је о радном спору, а уколико то учини послодавац, поступак заштите се остварује у спору из радног односа. Радни спор који настаје поводом повреде права запосленог је такође врста спора, односно парнице из радног односа, стога је спор из радног односа шири појам, који обухвата заштиту права запосленог према послодавцу и заштиту права послодавца према запосленом. Судска заштита колективних права остварује се у колективном спору, односно у парници о колективном праву из области рада. Колективни спор представља спор који по правилу настаје у вези са: заснивањем и применом колективних уговора, правом на штрајк, одређивањем минималне цене рада и сл. Специфичност ових одлука је не само у броју тужилаца, већ и у природи и карактеру самог спорног односа. Дакле, код колективних спорова по правилу се ради о појединим општим правима запослених.

Област заштите права радника уређена је читавим низом прописа. Са становишта међународних извора права, издвојили бисмо акта која доноси Међународна организација рада, те поред њих и друга општеприхваћена правила међународног права и потврђене међународне уговоре из области рада који се непосредно примењују у складу са Уставом Републике Србије.²⁾ Са становишта домаћих извора права осим Устава, најпре треба споменути основни, матични закон, који важи за све запослене и све послодавце ако посебним законом није другачије одређено – Закон о раду.³⁾ Ипак, комплексност радно-правних односа се огледа у томе што постоје и бројни закони - *lex specialis*, којима се додатно разрађују питања пра-

1) Више о подели у уџбенику З. Ивошевића, *Радно право*, Правни факултет Универзитета Унион и "Службени гласник", Београд, 2014, седмо измењено и допуњено издање, стр. 307-320.

2) Према члану 16. став 2. *Устава РС*, "Сл. гласник РС", бр. 98/2006.

3) *Закон о раду*, "Сл. гласник РС", бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 и 75/2014.

ва и обавеза запослених у појединим областима рада. Тако се, на пример, Законом о државним службеницима⁴⁾ уређују односи запослених у државним органима, а потом, Законом о полицији,⁵⁾ као посебним законом, односи запослених у полицији, затим Законом о уређењу судова⁶⁾ у судовима, Законом о јавном тужилаштву у тужилаштвима и сл. Одредбе оваквих закона искључују примену одредаба посебног и основног закона, тако да уколико желимо да утврдимо заштиту права у оквиру побројаних области рада кренућемо обрнутим редом. Најпре ћемо проверити да ли је неко питање већ уређено неким од посебних закона, нпр. Законом о полицији, па уколико тог питања нема прибећи ћемо тражењу решења у закону којим се уређује положај запослених у органима државне управе - у Закону о државним службеницима, да бисмо се тек на крају послужили одредбама Закона о раду. Закон о раду у таквим случајевима ће деловати делимично и супсидијарно. Делимично - зато што даје одговоре на питања која нису регулисана посебним законом а супсидијарно - зато што може бити употребљен само у оним случајевима када посебан закон није уредио одређено питање из радног односа.⁷⁾

У области заштите права запослених ствари се даље усложњавају и чињеницом да се бројна питања уређују и колективним уговорима (општим колективним уговором који је јединствен за читаву Републику Србију, посебним или гранским колективним уговорима те колективним уговором код послодавца). Свакако треба додати и појединачни уговор о раду који садржи конкретизована права и обавезе запосленог и послодавца.

4) *Закон о државним службеницима*, "Сл. гласник РС", бр. 79/2005, 81/2005 - испр, 83/2005 - испр, 64/2007, 67/2007 - испр, 116/2008, 104/2009 и 99/2014.

5) *Закон о полицији*, "Сл. гласник РС", бр. 6/2016.

6) *Закон о јавном тужилаштву*, "Сл. гласник РС", бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011 - др. закон, 101/2011, 38/2012 - одлука УС, 121/2012, 101/2013, 111/2014 - одлука УС, 117/2014 и 106/2015.

7) О закону као унутрашњем извору радног права у уџбенику проф. др Зорана Ивошевића, *Радно право*, Правни факултет Универзитета Унион и "Службени гласник", Београд, 2014, седмо измењено и допуњено издање, стр. 37-39.

Наш правни систем развија два облика заштите права запослених. Први - управни, који подразумева обраћање радника инспекцији рада уколико сматра да му је повређено неко право. Други, знатно делотворнији и свеобухватнији јесте поступак заштите права радника пред судом.

Предмет нашег излагања биће облици заштите који се могу користити у извршном поступку у радном спору. То подразумева да ћемо описати карактеристичне случајеве заштите права запосленог и остваривање утврђеног права запосленог према послодавцу као и извршавање судске одлуке којом је утврђена одређена обавеза радника према његовом послодавцу.

Да бисмо ову методологију излагања једноставније спровели, укратко ћемо извршити анализу општих одредаба Закона о извршењу и обезбеђењу.

1. 2. Крајњак приказ новоџ Закона о извршењу и обезбеђењу

Закон о извршењу и обезбеђењу усвојен је крајем децембра 2015. године у Народној скупштини Републике Србије.⁸⁾ Законом је утврђено да ће се примењивати од 1. 7. 2016. године, дакле тренутно је *vacatio legis* овог закона. Као најзначајнију новину у Закону о извршењу и обезбеђењу, означили бисмо доминантну улогу извршитеља у поступку спровођења извршења. Наиме, суд је задржао као империјум државне власти врло ограничене облике спровођења извршења и то само код враћања запосленог на рад (о чему ће касније детаљније бити речи), те у извршењу одлука из породичних спорова.⁹⁾ Такође, извршитељ сада добија и званичан назив

8) Закон о извршењу и обезбеђењу, "Сл. гласник РС", бр. 106/2015.

9) Чланом 4. новог Закона о извршењу и обезбеђењу, који одређује надлежност за спровођење извршења, у ставу 1. предвиђена је искључива надлежност суда за извршење зједничке продаје непокретности и покретних ствари, чињења, нечињења или трпљења и извршење извршних исправа у вези са породичним односима и враћањем запосленог на рад, док се ставом 2. истог члана предвиђа искључива надлежност јавних извршитеља за извршење осталих извршних исправа, решења о извршењу на основу веродостојне исправе, решења о усвајању предлога за противизвршење и решења о извршењу решења о изреченим судским пеналима.

"јавни извршитељ", што представља не само термиолошку измену, већ и суштинско опредељење законодавца да извршитељи добију јачу правну снагу у поступку извршавања, те да се њима, под контролом суда, поверавају јавна овлашћења спровођења извршења.

Закон је вратио жалбу као основни правни лек која ће деловати по класичним принципима двостепеног поступка, а у другом степену поступаће привредни апелациони суд за привредне спорове, односно виши суд за спорове у којима је решење о дозволи извршења донео основни суд.

Закон је редуцирано вратио и могућност одлагања извршења а и релативизован је однос према вештачењима у извршном поступку, што су све били приговори стручне јавности на претходни закон.

Закон је задржао посебне одредбе о извршењу одлука о враћању запосленог на рад, али и одредбе којима се уређује спровођење извршења када се ради о случајевима незамењиве радње коју може извршити само дужник.

Када говоримо о извршавању одлука из радноправне материје углавном ће се комбиновати сви законом предвиђени механизми спровођења извршења. Пажњу ћемо усмерити само ка онима који су карактеристични за ову врсту правног односа.

1. 3. Карактеристичне извршне и веродостојне исправе у новом Закону о извршењу и обезбеђењу које се могу користити у поступку извршавања одлука из радних спорова

У погледу извршних исправа, нови Закон о извршењу и обезбеђењу предвиђа осам могућих категорија.¹⁰⁾ Углавном су то преформулисана решења која је предвиђао претходни и тренутно важећи Закон о извршењу и обезбеђењу,¹¹⁾ с тим што су као нове врсте извршних исправа именоване јавнобележничка исправа која има снагу извршне исправе и спора-

10) Члан 41. Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

11) Члан 13. Закона о извршењу и обезбеђењу, "Сл. гласник РС", бр. 31/2011, 99/2011 - др. закон, 109/2013 - одлука УС, 55/2014 и 139/2014.

зум о решавању спорова путем посредовања који испуњава услове одређене законом којим се уређује посредовање у решавању спорова, док је као врста извршне исправе изостала извршна одлука која је потврђена као Европска извршна исправа.¹²⁾

Са становишта извршавања одлука из радних спорова свакако су најзначајније извршне исправе под тачком 1. члана 41. новог ЗИО - извршна судска одлука или судско поравнање који гласе на давање, чињење, нечињење или трпљење. Ове одлуке, дакле, могу се односити како на потраживање послодавца према раднику, тако и на све одлуке о којима је говорено када је извршни поверилац радник.

Тачка 2. предвиђа извршну одлуку донету у прекршајном или управном поступку и управно поравнање који гласе на новчану обавезу, ако посебним законом није другачије одређено. У овим случајевима може доћи до поступка, на пример, у органима државне управе, те да се актом управног поравнања уреди питање из заштите права радника или неко појединачно право из радног односа.

Тачка 4. би могла само хипотетички да се замисли као уговор о хипотеци или заложна изјава у случају када би дошло до неких већих потраживања, на пример из колективног спора или из спора групе радника према послодавцу, те би се њихово потраживање обезбедило на неки од ових начина.

Ипак, за извршавање одлука из радних спорова много је важнија тачка 5. која предвиђа план реорганизације у стечајном поступку чије је усвајање потврђено решењем суда. Познато је да се план реорганизације доноси у поступку стечаја када се врши преламање да ли ће поједино привредно друштво отићи у банкрот – окончање стечајног поступка или ће наставити са радом уз реализацију плана реорганизације у стечајном поступку. Такође, знамо да се најчешће у овим плановима реорганизације врши смањивање броја запослених, смањивање дуга у погледу обима или доноси одлука о одла-

¹²⁾ Европска извршна исправа иако предвиђена тренутно важећим ЗИО није дочекала примену у нашем правном промету. О Европској извршној исправи више у „Европски извршни наслов“ Н. Шаркић и М. Почуча, Правни живот, Копаоничка школа природног права, Копаоник 2014, Том 4, стр. 387-400.

гању исплате, односно модел исплата на рате. Све ово је и те како важно са аспекта заштите права запослених чије је привредно друштво у поступку стечаја.

Једна од новина која се у нашем праву још увек недовољно користи је јавнобележничка исправа која има снагу извршне исправе, која је предвиђена тачком 6. Овај механизам афирмишемо са становишта његовог, нажалост, недовољног коришћења а огромних предности које може имати у правном промету. У оним случајевима, када радник има потраживање према послодавцу или уколико би послодавац имао потраживање према раднику, ова питања би могли споразумно да реше пред јавним бележником.¹³⁾ Овај јавнобележнички акт може се заправо изједначити са закљученим судским поравнањем, које се такође третира као делотворно средство извршења а предвиђено је тачком 1. извршних исправа.

Новина у Закону о извршењу и обезбеђењу је и тачка 7. која предвиђа као извршну исправу споразум о решавању спора путем посредовања, који испуњава услове одређене законом којим се уређује посредовање у решавању спорова. У правној теорији, али и у стручној јавности, било је много полемике око тога да ли се посредовање може третирати као валидна извршна исправа или се рад медијатора (миритеља, посредника, арбитара и сл) искључиво заснива на добровољности спровођења постигнутог споразума. Сада је закон предвидео могућност да постигнути споразум има снагу извршне исправе уколико се обе стране са тим сагласе, те се овакав споразум, који би на пример постигли радници или група радника са послодавцем, може третирати као извршна исправа у поступку извршења.

¹³⁾ Уколико постоји сагласност воља о томе да се, на пример, надокнади штета или да се раднику исплати неки неисплаћени део зараде или неког другог права које му припада, поступак сачињавања јавнобележничке исправе је неупоредиво бржи, јефтинији и делотворнији. Протеком одређеног рока или наступањем одређеног услова радник може наплатити своје потраживање од послодавца без компликованог и по правилу дугог парничног поступка за утврђивање и реализацију одређеног права.

Закон садржи и уобичајену одредбу да се под извршном исправом сматрају и друге исправе које су другим законима одређене као извршне исправе.

Када су у питању *веродостојне исправе*, новим Законом о извршењу и обезбеђењу на претходних 11 врста које је предвиђао стари закон, додата је као веродостојна исправа обрачун или извод из пословних књига за потраживање таксе за јавни медијски сервис.¹⁴⁾

2. Извршење судских одлука у којима је запослени извршни дужник

Питање разлике између парнице из радног односа и радног спора, као што смо претходно навели, законодавац није разграничио у Закону о парничном поступку, нити у одредбама Закона о извршењу и обезбеђењу, али на бази правне теорије и судске праксе можемо ипак правити разлику између ова два основна појма. Суштина би свакако била у томе да се већина начела мора примењивати у обе ситуације и када је запослени извршни поверилац и када је извршни дужник.

Неупоредиво је мање судских предмета у којима је запослени извршни дужник, него предмета у којима је извршни дужник послодавац. Ове предмете можемо, ради систематике, разврстати у неколико основних група.

Највећи број предмета везан је за новчана потраживања. Уколико радник, на пример, неоправдано прими већи износ зараде од оне коју би требало да прими на основу уговора, послодавац може тражити од радника да више примљени износ исплати.¹⁵⁾ Друга ситуација може настати уколико је радник причинио послодавцу или трећем лицу штету. Уколико је радник учинио послодавцу штету послодавац по општим правилима облигационог права може тражити накнаду штете. Послодавац ће у парничном поступку утврдити новчани износ своје тражбине, а уколико у паричионом року запо-

¹⁴⁾ Члан 52. *Закона о извршењу и обезбеђењу*, *op. cit.*

¹⁵⁾ До такве ситуације може доћи услед грешке рачуноводства, намерно или ненамерно погрешно уписаног фонда сати, трошкова службеног путовања и сл.

слени као извршни дужник не намири потраживање према послодавцу добровољно, послодавац може покренути извршни поступак. Након прибављања извршне исправе послодавац покреће извршни поступак који се спроводи према општим правилима извршног права, а поступак извршења, наплату потраживања, спровешће јавни извршитељ. Њему наравно на располагању стоје сва предвиђена средства извршења, као што су наплата новчаних потраживања на покретним стварима, на непокретним стварима, на акцијама, уделитема и сл. Ипак, у овој врсти спорова најчешће се потраживање реализује наплатом преко зараде, према општим правилима о спровођењу извршења у овој материји.¹⁶⁾ Важно је истаћи, да послодавац не може без сагласности запосленог извршити такозвано “аутоматско скидање новчаног износа са платног списка запосленог”. Ово обештећење мора бити уз изричиту писмену сагласност радника а уколико такве сагласности нема, мора се водити парнични поступак. Када се ради о остваривању права према трећим лицима, Закон о раду предвиђа да радник одговара само за намеру или крајњу непажњу док се обична непажња не ставља раднику на терет.¹⁷⁾ У појединим случајевима оштећено треће лице може тражити и накнаду штете у парничном поступку било од послодавца било од запосленог. У случајевима када је више радника изазвало штету, она се може делити по општим правилима на солидарну, кореалну и сл. штету.¹⁸⁾

Друга група предмета може бити предаја одређених покретних ствари. Честе су ситуације у којима радници не врате предмет или алатку којом су задужени. У пракси може да се деси таква ситуација да је радник намерно или ненамерно присвојио, да је уништио, или да је напосто задржао ствар

¹⁶⁾ Код наплате путем обуставе дела зараде примењују се одредбе о максималној висини која може бити обустављена од зараде или сталних примања, а у складу са чланом 258. *Закона о извршењу и обезбеђењу*, *op. cit.*

¹⁷⁾ Члан 163. *Закона о раду*, *op. cit.*

¹⁸⁾ Више у: З. Ивошевић, *Коментар Закона о радним односима*, “Службени гласник”, Београд, 2010. године, исто и у *Радно право*, З. Ивошевић, Београд, 2011. године и С. Перовић, *Облигационо право*, књига I, Привредна штампа, 1980.

јер сматра да је она амортизована или у крајњем случају покушава на тај начин да оствари део зараде која му је, по његовом мишљењу, ускраћена. У оваквим ситуацијама, основ тужбеног захтева је повраћај одређене ствари, те се примењују општа правила о предаји ствари. Новац је универзални еквивалент свих ствари, те уколико радник није у могућности да преда, односно врати одређени предмет, алатку или другу покретну ствар послодавцу, послодавац се може овластити да ту ствар набави, односно купи, о свом трошку и да потом извршни поступак буде настављен према општим правилима о наплати новчаног потраживања.

Трећа група предмета је веома ретка. То су спорови из стамбене материје. У периоду социјалистичког самоуправљања друштва постојали су такозвани стамбени фондови у које су сви запослени уплаћивали одређени новчани износ. Најчешће једном годишње вршена је расподела станова. Уколико би неко од радника или сам послодавац покренуо поступак за утврђивање погрешне расподеле новчаних средстава за стамбени кредит или доделе стана, суд би у парничном поступку утврдио обавезу радника да се из стана или куће исели, те да стан, односно кућу, преда послодавцу као извршном повериоцу на коришћење. Дакле, треће лице које је водило поступак није имало директно овлашћење за спровођење извршења, будући да је извршни дужник био у правном односу са оним који му је стан доделио – послодавцем. Услед опште економске кризе и сурове приватизације која је у нас извршена, додела стамбених кредита, а нарочито додела станова, веома је ретка, те су и ови спорови практично замрли. Ипак, постоји могућност да уколико је дошло до овакве ситуације или уколико се радник без правног основа уселио у пословни простор или стамбени простор који је власништво послодавца као извршног повериоца, може доћи до поступка исељења. У таквим случајевима, примениће се општа правила о исељењу из стана и пословног простора.¹⁹⁾

19) У складу са правилима која су дефинисана у чл. 353-358. новог Закона о извршењу и обезбеђењу а који се односе на испражњење и предају непокретности.

3. Извршење судских одлука у којима је запослени извршни поверилац

3. 1. *Наплата новчаног потраживања*

Најчешћи вид остваривања права из радног односа односи се на новчана потраживања. То је сасвим разумљиво с обзиром да се као мера свих ствари одређује новац. Запослени може потраживати неисплаћену зараду, неисплаћене посебне додатке за ноћни, сменски рад, за теренски додатак, трошкове путовања и сл. Он такође може имати новчана потраживања према фирми и због других видова накнаде штете, било да се ради о телесном оштећењу, повреди на раду, смрти члана породичног домаћинства и сл.

Новчано потраживање, које је досуђено запосленом извршном одлуком суда по било ком основу, спроводи се у зависности од тога које је средство извршења определио извршни поверилац, с тим што је могуће предложити извршење на целокупној имовини извршног дужника, не наводећи посебно средство или предмет извршења.²⁰⁾ Уколико се определио да назначи средство извршења на располагању му стоје сва средства предвиђена Законом о извршењу и обезбеђењу, а то су: продаја покретних ствари, продаја непокретности, пренос новчаног потраживања, пренос потраживања за предају покретних ствари или непокретности, уновчење других имовинских права, пренос средстава која се воде на рачуну код банке, продаја акција и продаја удела у привредним субјектима.²¹⁾

У пракси су најчешћи случајеви преноса средстава који се воде на рачуну извршног дужника код банке.²²⁾ Предлог за извршење у оваквим поступцима треба да садржи, поред обавезних личних података, матични број као и порески идентификациони број извршног дужника, те назив банке и број рачуна извршног дужника, а када је као извршни дужник означена Република Србија, аутономна покрајина или јединица

20) Према члану 60, *ibidem*

21) Члан 54. став 3. Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

22) Ово је најчешћи вид извршења под условом да послодавац (привредно друштво или нека установа) нормално - солвентно послује и има средства на рачуну.

локалне самоуправе, извршни поверилац је дужан да, поред рачуна буџета извршења, назначи и корисника буџетских средстава због чијег рада је настало потраживање.²³⁾ Уколико наведене додатне податке из било ког разлога извршни поверилац не може да прибави, предлог за извршење може поднети и без њих, те ће их суд на предлог извршног повериоца прибавити од извршног дужника или од органа за принудну наплату. Извршење на средствима на рачуну извршног дужника код банке спроводи се пре правоснажности решења о извршењу. Месно је надлежан суд на чијем се подручју налази седиште извршног дужника.

Уколико извршни поверилац у поступку извршења остварује потраживање по основу извршне исправе којом се послодавцу – извршном дужнику налаже плаћање повремених давања која доспевају у одређеним временским размацима, на основу једног решења о извршењу, орган принудне наплате наложиће банци код које се води рачун извршног дужника, да без поновног захтева врши исплату повремених давања по доспелости сваког појединачног давања.²⁴⁾

Сва новчана средства на рачуну послодавца могу бити предмет извршења и у погледу тих новчаних средстава нема ограничења, нити изузимања од извршења. Уколико на рачуну послодавца – извршног дужника нема новчаних средстава или је њихов прилив недовољан да би се намирило потраживање извршног повериоца, извршење је могуће спровести на покретним стварима извршног дужника.

У последње време као средство извршења, нарочито у случају када се као извршни повериоци појављују веће групе запослених према истом послодавцу – извршном дужнику (који најчешће има проблема у пословању), као средство извршења појављује се и продаја непокретности. Свака непокретност послодавца може бити предмет извршења и ту нема ограничења и изузимања, осим у случају када су у питању об-

23) Члан 300. став 2. Закона о извршењу и обезбеђењу, *ibidem*

24) На пример када се ради у повременим давањима која доспевају у одређеним временским размацима као што су: законско издржавање, новчана рента због потпуне или делимичне неспособности за рад, новчана рента за издржавање које је изгубљено услед смрти дужника издржавања и сл.

јекти намењени одбрани и безбедности државе. Извршни поверилац има право да у предлогу за извршење ради остваривања новчаног потраживања предложи и више средстава извршења, с тим што је тада пожељно да назначи редослед по коме ће суд поступати.²⁵⁾

Све наведене радње на које смо указали у претходном делу а које се тичу поступка у коме се извршава одлука донета у радном спору која гласи на новчано потраживање по било ком основу (зарада, накнада зараде, накнада штете, регреси или друга примања из радног односа) предузима јавни извршитељ.

3. 2. Извршење одлуке о враћању запосленог на рад

Нормативни основ реинтеграције запосленог, који се односи на „незаконити отказ“ у наше радно законодавство уведен је Законом о раду из 2001. године,²⁶⁾ док га актуелни Закон о раду додатно разрађује.²⁷⁾

Уколико је правноснажном судском одлуком утврђено да је запосленом незаконито престао радни однос и уколико запослени то захтева, суд ће одлучити да се запослени врати на рад. Захтев запосленог о враћању на рад претпоставља са друге стране обавезу, чинидбу послодавца, да запосленог на рад врати уколико суд усвоји тужбени захтев запосленог. Уколико запослени не постави овакав захтев, суд не може по службеној дужности одредити реинтеграцију запосленог. Оно што је новина у нашем радном законодавству, јесте то што враћање запосленог на рад није више облигаторног карактера, већ је ствар одлучивања суда.

Усвајањем тужбеног захтева и поништајем решења о престанку радног односа, успоставља се стање које је претходило доношењу незаконитог решења (*restitutio in integrum*). Међутим, време које је протекло између престанка радног односа и фактичког враћања на рад запосленог не може

25) Јавни извршитељ је при том дужан да води рачуна о сразмери између висине обавезе извршног дужника и средства и вредности предмета извршења, поштујући начело сразмере у складу са чланом 56. Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

26) Закон о раду, "Сл. гласник РС", бр. 70/2001 и 73/2001 – испр.

27) Члан 191. Закона о раду, *op. cit.*

се избрисати, те је прописана обавеза послодаваца да запосленом, за време фактичке удаљености са рада, исплати и накнаду штете у висини изгубљене зараде, као и исплату доприноса за социјално осигурање.²⁸⁾

Износ накнаде штете се умањује за износ прихода који је запослени, по престанку радног односа остварио по основу рада (радни однос или нека друга форма рада која не мора бити праћена и закљученим уговором). У пракси се, међутим, јавља проблем доказивања, да ли је запослени остваривао приходе по основу рада, нарочито у ситуацији када се рад обављао на „црно“. У овом случају, послодавац у радном спору може себи олакшати положај на два начина.

Послодавац, најпре, може запосленом који је против њега покренуо радни спор због отказа уговора о раду, понудити радни однос (или неку другу форму рада) на другом послу, који одговара квалификацијама запосленог. Формално-правно ово је могуће, јер је запослени сада незапослен, а послодавац ће у радном спору имати чврсте и јасне доказе о износу прихода који је запослени остварио после престанка запослења. Са друге стране, на овај начин послодавац није на губитку, на ком би био ако би морао запосленом исплатити накнаду зараде, а да при том није „користио“ његов рад.

Уколико се у радном спору не може утврдити да ли је незапослено лице остваривало приходе по престанку радног односа, а истовремено се то лице није пријавило Националној служби за запошљавање, може се утврђивати са колико процената успешности би се то лице запослило да се овој служби пријавило, односно који износ зараде би у том случају запослени остваривао. За тај износ зараде се износ накнаде штете може умањивати, због тога што је Законом о запошљавању и осигурању за случај незапослености прописана обавеза незапосленог да се пријави Националној служби за запошљавање и да активно тражи запослење.²⁹⁾

Законом о раду предвиђена је могућност исплате накнаде штете уместо реинтеграције запосленог на рад, уколико

28) Став 2. члан 191. Закона о раду – *op. cit.*

29) Запослени не може одбити одговарајуће запослење и обуку у складу са чланом 32. Закона о запошљавању и осигурању за случај незапослености, „Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010 и 38/2015.

запослени или послодавац такав захтев поставе до окончања главне расправе пред судом. У том случају, суд ће обавезати послодаваца да запосленом исплати накнаду штете у износу од највише 18 зарада које би запослени остварио да ради, зависно од временаведеног у радном односу и година живота запосленог, као и броја издржаваних чланова породице. Уз уважавање свих околности и интереса обе уговорне стране и уколико постоје околности које оправдано указују да наставак радног односа није могућ, такав захтев може поставити и послодавац, с тим што суд износ накнаде штете досуђује у двоструко вишем износу у односу на истоветни захтев запосленог.³⁰⁾

Заштита права запослених по основу незаконитог престанка радног односа, која се спроводи у радном спору, окончава се пресудом. Пресуда у овом радном спору по правној природи је двојака. Са једне стране је конститутивна, с обзиром да се поништава решење послодаваца, и кондемпнаторна с друге стране, јер се туженом, послодавцу, налаже обавеза одређеног чињења, односно обавеза отклањања свих последица доношења незаконитог решења, укључујући и враћање запосленог на рад.

Доношењем пресуде, поступак заштите права запосленог се не окончава. Како је у питању пресуда кондемпнаторног карактера, циљ заштите се не исцрпљује искључиво њеним доношењем. Потребно је да уследи још један акт, односно акт извршења обавезе наложене у изреци пресуде, који може бити извршен добровољно или принудно. Извршење представља усклађивање правног и фактичког стања, нормативног и стварног. Оно представља конкретно и коначно остварење захтева који се истиче у тужби.³¹⁾

30) Члан 191. ст. 5. и 6. Закона о раду, *op. cit.*

31) Јован Ђорђевић наглашава да је извршење једна од најзначајнијих функција права, која чини, у основи, јединство са функцијом одлучивања. Исти аутор истиче: „Извршење је акт претварања норме у реални циљ и тиме израз успостављања јединства између норме и њене садржине, између констатације и друштвених односа, којима она себе потврђује или оспорава. У том смислу извршење у области права је мера рационалности и ефикасности. Она тражи склад и смањује противречност између теорије и праксе, између нормативног и стварног.“ – видети у Ј. Ђорђевић *Појам, улога и значај извршења у праву*, Зборник: Извршење судских одлука, 1979, Београд.

а) Добровољно извршење одлуке о враћању на рад – У одређеном броју случајева пресуде о враћању радника на рад извршавају се добровољно. Ова добровољност, добрим делом, праћена је свешћу о могућности наступања принудног извршења пресуде, уколико се не поступи по изреци извршне пресуде у паричионом року. Добровољност у извршењу пресуде, када изрека налаже обавезу враћања запосленог на рад, подразумева фактичке и правне радње које су потребне да се запослени укључи у процес рада, и то све у паричионом року садржаном у изреци пресуде.

Фактичке радње представљају фактичко омогућавање обављања оних послова које је запослени обављао пре незаконитог престанка радног односа. Правне радње које послодавац треба предузети у поступку реинтеграције, долазе до изражаја када је посао запосленог, на који се треба вратити, престао да постоји. Тада је у циљу његове реинтеграције потребно донети одлуку о распоређивању на друге послове и радне задатке, који одговарају његовој стручној спреми, односно радној способности стеченој радом.³²⁾ Исто тако, сматрамо, да такву реинтеграцију треба да прати и одговарајућа измена Правилника о организацији и систематизацији послова, за случај да посао на који се запослени може распоредити више не постоји.

У случају добровољног извршења, правни основ за поновно укључивање запосленог у процес рада јесте сама извршна пресуда. У складу са тим, не постоји обавеза да се у предузећу поново одлучује о самом враћању радника на рад, већ реинтеграција подразумева поново укључивање у радни однос без доношења посебне одлуке или решења.³³⁾ Стога и не постоје посебна процесна правила за добровољно извршење извршних пресуда о враћању запосленог на рад. Довољно је да послодавац писмено позове запосленог да преузме послове и радне задатке које је обављао пре доношења незаконитог решења о престанку радног односа.

32) Зоран Ивошевић: „Извршење одлуке о враћању радника на рад“, Правни живот, XXXIII, 3/1983, стр. 322.

33) Небојша Шаркић: „Извршење одлука донетих у радним споровима“, Радни односи, зборник радова, Београд, 2004, стр. 193.

б) Принудно извршење одлуке о враћању запосленог на рад – Често у пракси долази до отпора добровољном извршењу пресуде о враћању запосленог на рад. Тако, запослени, пошто послодавац пресудом наложену чинидбу није испунио у паричионом року, даље има потребу за пружање правне заштите како би коначно остварио своје право. Ово право запослени не може остварити сам, с обзиром да држава, осим у изузетно одређеним ситуацијама, забрањује самопомоћ у остваривању права. Држава, која је забранила самовласно остваривање права, преузела је задатак да дефинитивно пружи обећану правну заштиту и да принудним путем омогући непосредну реализацију права запосленог тако што је одредила органе специјализоване за пружање ове правне заштите и прописала правила по којима ће они поступати приликом реалног пружања правне заштите у поступку принудне егзекуције.³⁴⁾ Стога, запослени своје право, које је утврђено правноснажном и извршном пресудом, може остварити једино принудним судским путем, према правилима Закона о извршењу и обезбеђењу. С обзиром на изузетни значај материје која се третира у области парнице из радног односа, разумљиво је да је законодавац за ову врсту извршења одредио само судску надлежност.³⁵⁾

Месна надлежност установљена је у корист суда на чијем подручју је седиште извршног дужника – послодавца.³⁶⁾ Овакво решење чини се оправданим. Наиме, извршење ове пресуде врши се новчаним кажњавањем извршног дужника, послодавца, а средство извршења ради наплате новчане казне је у највећем броју случајева пленидба и пренос средстава са рачуна послодавца, а који се води тамо где је седиште послодавца.³⁷⁾ Иако Закон о извршењу и обезбеђењу упућује на сходну примену Закона о парничном поступку, који посебну месну надлежност прописује у корист суда на чијем подручју се рад обавља или би требало да се обавља, нема места примени ове посебне надлежности и у извршном поступку, с об-

34) Гордана Станковић, Предмет извршног посудука, Правни живот, 12/2004, X том, стр. 5.

35) Члан 4. став 1. Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

36) Члан 7. Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

37) Небојша Шаркић, Младен Николић: Коментар Закона о извршном посудуку, Службени гласник РС, Београд, 2006, стр. 412.

зиром да је Законом о извршењу и обезбеђењу месна надлежност изричито одређена.³⁸⁾

Поступак код месно надлежног основног суда покреће запослени, извршни поверилац, писменим предлогом против извршног дужника, послодавца, који обавезу наложу у извршној исправи, пресуди, није добровољно извршио у паричионом року. Иако Закон о извршењу и обезбеђењу не садржи посебне одредбе о томе шта овакав предлог треба да садржи, може се рећи да треба да буде разумљив и уредан, односно да садржи све елементе као и сваки други предлог за извршење.³⁹⁾

Предлог за извршење по извршној исправи о враћању запосленог на рад, запослени може поднети само у року од 60 дана од дана када је стекао право да тај предлог поднесе.⁴⁰⁾ Запослени стиче право да поднесе предлог за принудно извршење првог наредног дана по протеклу паричионог рока, односно рока за добровољно извршење извршне исправе. У питању је преклузивни рок, чијим протеклом запослени губи право да захтева враћање на рад принудним путем, односно тако поднети предлог суд по службеној дужности одбацује као неблагоприятан.

Рок је релативно кратак, али за то постоје оправдани разлози. Прво, постоји знатна заинтересованост запосленог да се врати на рад, с обзиром да је престанком радног односа лишен средстава којима себи и својој породици обезбеђује егзистенцију. Друго, због могућности да извршни дужник по захтеву извршног повериоца у извршном поступку буде обавезан да му од правноснажности пресуде којом је враћен на рад, исплати зараду коју би остварио да је био на раду, поставља се питање да ли извршни поверилац злоупотребава своја права, када на пример, подноси предлог за извршење на истеку самог рока.⁴¹⁾ Овај разлог, са друге стране, може бити оправдано критикован, јер дужник треба да сноси све посл-

38) Члан 7. Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

39) У складу са чланом 59. Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

40) Чл. 382. Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

41) У ранијим законима који су регулисали област извршења, као што су закони из 1978. и 2000. године, рок за подношење предлога за извршење суду је износио шест месеци, што је доста дуг период у којем се обавезе дужника могу доста усложити.

едице непоступања по извршној судској одлуци. Ипак, дужник би се могао ослободити ове обавезе уколико докаже да је предузимао радње ради спровођења извршења, уколико је, на пример, контактирао и позивао повериоца.

Извршење по извршној исправи, по којој је послодавац дужан да запосленог врати на рад и да му поново повери послове које је раније вршио, по својој природи спада у ширу групу извршења ради остварења неновчаног потраживања. Основно обележје ове врсте извршења јесте да се принудним путем издејствује радња коју не може извршити неко треће физичко или правно лице, већ само послодавац са којим је запослени био у радном односу. За случај да послодавац добровољно не испуни своју обавезу, различита законодавства прописују различита решења, али се сва свode на различите санкције које ће принудити послодавца да испуни дуговану чинидбу наложу у извршној исправи.

Наш законодавац се, пратећи упоредноправна решења, опредељује за систем новчаних казни, као меру притиска која погађа имовину извршног дужника, а која се изриче не само послодавцу, већ и одговорном лицу.⁴²⁾ Овде долази до одступања од правила да се извршење одређује само према оном лицу које је било странка у паричином поступку и које је као такво означено као извршни дужник у извршној исправи. Проширивањем дејства извршне исправе, поред послодавца, и на одговорно лице, желела се појачати ефикасност у извршењу одлука ове врсте, с обзиром да су често управо одговорна лица, најчешће директори, користећи свој утицај, из одређених разлога онемогућавала враћање запосленог на рад, и поред изрицања новчане казне послодавцу у извршном поступку.⁴³⁾ Поступак новчаног кажњавања спроводи се према општим правилима за извршење ради остварења новчаног потраживања. Суд изриче новчану казну извршном дужнику, при чему му оставља додатни рок да своју обавезу из извршне исправе добровољно изврши. Обавеза је суда да пре доношења решења којим изриче новчану казну води рачуна при

42) Члан 383. а у вези са чланом 363. Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.* – радње које може предузети само извршни дужник.

43) Небојша Шаркић, Младен Николић: *Коментар Закона о извршном поступку*, *op. cit.*, стр. 72.

одмеравању висине казне о значају радње коју извршни дужник мора обавити.

Уколико извршни дужник, послодавац, у остављеном року не изврши обавезу, суд по службеној дужности спроводи извршење новчане казне. Уз спровођење решења, суд изриче нову новчану казну и то у повећаном износу. Суд ће наставити са изрицањем новчане казне сваки пут у повећаном износу у односу на претходно изречену новчану казну све док извршни дужник не поступи по налогу суда. Произлази да је теоретски могуће новчану казну изрећи извршном дужнику у овом случају неограничен број пута. Наплата новчане казне остварује се према правилима извршења за новчана потраживања. Средства извршења ради остварења новчаног потраживања назначава сам извршни поверилац у предлогу за извршење и то могу бити сва средства која Закон о извршењу и обезбеђењу предвиђа или то може бити на целокупној имовини извршног дужника. Најчешће ће то према послодавцу бити пренос средстава која се воде на рачуну код банке, а према одговорном лицу, извршење на заради одговорног лица или продаја покретних ствари. Саму наплату новчане казне врши суд по службеној дужности, а трошкове настале изрицањем и извршењем исте сноси извршни дужник.⁴⁴⁾

Проблем враћања запосленог на рад не исцрпљује се самом фактичком реинтеграцијом запосленог на рад. С обзиром на темељно начело радног права, односно права на рад, институт враћања на рад инкорпорира и многа друга права из радног односа која су запосленом била ускраћена за време незаконитог удаљења са рада, као што је упис стажа у радну књижицу, уплате доприноса код надлежног фонда пензијског и инвалидског осигурања и сл.⁴⁵⁾ Овај предлог може бити постављен и накнадно, али само до окончања извршног посту-

44) Небојша Шаркић: „Извршење одлука донетих у радним споровима“, Радни односи, зборник радова, Београд, 2004, стр. 194.

45) На то упућује и одредба члана 384. новог Закона о извршењу и обезбеђењу, која прописује могућност извршног повериоца, запосленог, да поднесе предлог, било заједно са предлогом за враћање на рад, било посебним предлогом али у оквиру истог поступка којим тражи да буде враћен на рад, којим захтева од послодавца да му исплати накнаду зараде за временски период од правоснажности пресуде до фактичког враћања на рад.

пка, а решење које суд доноси има правно дејство решења о извршењу, и извршава се оним средством које је извршни поверилац определио приликом подношења предлога.

Извршни дужник може захтевати да ово решење суд стави ван снаге, ако су се након доношења решења измениле околности на основу којих је оно донесено, као што је на пример чињеница да је извршни поверилац у спорном периоду радио код неког другог послодавца.⁴⁶⁾

3. 3. Изрицање дисциплинских мера

Нови законски прописи из области радних односа готово да искључују спорове о заштити права по основу изречене дисциплинске мере. Законодавац се неоправдано определио првобитно само на изрицање мере престанка радног односа као дисциплинске мере, да би изменама и допунама Закона о раду које су уследиле, поред мере престанка радног односа биле додате и мере: привремено удаљење са рада без накнаде, новчана казна и опомена са најавом отказа.⁴⁷⁾

Радник у поступку пред парничним судом може тражити да се осим поништења незаконите одлуке, којом му је изречена дисциплинска мера новчане казне, врати и износ који му је одузет. У том случају изрека одлуке ће се састојати из два основна дела. У првом делу усвојиће се тужбени захтев тужиоца и поништити одлука туженог којом је тужиоцу изречена дисциплинска мера новчане казне, која одлука се извршава самим доношењем, а потом дати налог туженом да у року од 15 дана под претњом принудног извршења врати тужиоцу незаконито одузет новац. Враћање новца у извршном поступку спроводи се као свако новчано потраживање.

3. 4. Заменљиве радње

Заменљиве радње јесу радње које може извршити и друго лице, а које нису везане за индивидуална својства извршног дужника. У оним случајевима када извршни дужник у парционом року не жели да изврши обавезу утврђену извршном

46) Примена клаузуле *rebus sic stantibus* – промене околности.

47) Члан 179а Закона о раду, *op. cit.*

исправом, на коју се претходно обавезао уговором са извршним повериоцем, извршење се спроводи тако што суд овлашћује извршног повериоца да повери другом лицу да на трошак извршног дужника изврши ту радњу, или да је изврши сам.⁴⁸⁾

Закон о безбедности и здрављу на раду⁴⁹⁾ прописује мере и радње чијом применом и извршавањем се обезбеђује заштита безбедности и здравља на раду запослених лица. Инспектор рада налаже послодавцу предузимање мера и радњи (нпр. отклањање недостатака) које ће отклонити узроке који су довели или доводе до угрожавања безбедности, односно здравља запослених. То подразумева набавку одговарајуће опреме за рад или довођење радне средине на такав ниво да иста омогућава запосленима рад у условима у којима се њихово здравље неће угрожавати. Поставља се питање како би се извршавала одлука о предузимању одређених мера и радњи у ситуацији када забрана рада на радном месту код послодавца и новчано кажњавање не дају резултат. Како је реч о радњама које се могу извршити о трошку послодавца (набавка одговарајуће ХТЗ опреме, извођење одређених радова који имају за циљ побољшавање услова рада, уградња опреме) не видимо разлога да се извршење не спроведе или у административном поступку на бази извршног решења инспектора рада или у судском извршном поступку, уколико би била донета одлука суда. Поставља се питање судске надлежности у оваквим случајевима, али значај проблема који се јавља по питању поштовања Закона о безбедности и здрављу на раду који у ширем смислу задире у спор из радног односа, даје нам слободу да на овом месту, у одсуству судске праксе искажемо своје мишљење да у крајњем случају одлучује суд.

Извршење се спроводи тако да суд закључком овлашћује извршног повериоца да на трошак извршног дужника повери другом лицу да ту радњу изврши или да је изврши он

48) Пример за овакву врсту уговорне обавезе може бити обављање одређених грађевинских радова на кући извршног повериоца, или израда одређеног предмета, оправка одређене ствари.

49) Закон о безбедности и здрављу на раду, „Службени гласник РС“, број 101/2005 и 91/2015.

сам и налаже извршном дужнику да унапред положи одређени износ потребан за подмирење трошкова који ће настати извршењем радње од стране другог лица или извршног повериоца. Извршни поверилац може предложити да суд, закључком наложи извршном дужнику да унапред положи одређени износ потребан за подмирење трошкова у року који суд одреди, а који ће настати обављањем радње од стране другог лица или извршног повериоца. Ако извршни дужник уплату не изврши, суд ће по протеку рока принудно спровести извршење ради наплате износа потребног за извршење радње. Извршни поверилац је дужан да у року који му одреди суд, а који ће се рачунати од дана наплаћеног предујма, изврши радњу на коју је овлашћен, а у противном суд ће обуставити поступак. За ове поступке искључиво је прописана надлежност суда.⁵⁰⁾

Закон прави разлику између предујмљених и коначних трошкова, јер су трошкови одређени као предујам ради спровођења извршења нужни да би се заштитио извршни поверилац.⁵¹⁾ Дефинитивно утврђена висина трошкова који су настали у спровођењу извршења, могу се као новчано потраживање спроводити тек пошто је решење о утврђивању тих трошкова постало правноснажно. У овом случају у извршном поступку суд доноси нову извршну исправу, која мења у ствари основну обавезу извршног дужника из извршне исправе којом је обавезан да нешто учини и утврђује обавезу извршног дужника да плати одређени новчани износ због тога што обавезу из основне извршне исправе није испунио. У погледу правног основа, а то је обавеза извршног дужника да нешто учини, ствар је пресуђена. Извршни дужник може стављати примедбе само о превисоким трошковима или неадекватно обављеним радовима, улагати друге примедбе или пружити доказе о висини трошкова који су утицали на извршење.

Закон није посебно назначио, али се то по нама подразумева, да доношење решења о висини трошкова не утиче на

50) У складу са чл. 4. и 360. новог Закона о извршењу и обезбеђењу.

51) Чл. 33. и 34. Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

право извршног повериоца да тражи накнаду штете коју је претрпео због неизвршавања обавезе извршног дужника из извршне исправе. То се може остварити у посебној парници по општим правилима о накнади штете.

3. 5. Одлуке из *стамбене материје*

С обзиром на нова законска решења о укидању друштвене својине на становима и додели углавном кредита за решавање стамбених питања, ова врста спорова је изгубила на значају. Ипак, постоје одређене групе питања које се могу појављивати пред судом у парничном поступку, а потом компликовати у извршном поступку. Прва група била је везана за процедуру доношења одлуке о додели стана. У појединим случајевима суд би утврдио да је одлука донета незаконито због лоше спроведене процедуре те је поништавао одлуку о додели станова. Друга група питања везана је за то да стан добије или лице које већ има решено стамбено питање или које на други начин не може спадати у круг лица којима се додељује стан, те се одлука односила на поништење одлуке о додели стана том лицу.⁵²⁾

Ово су класични спорови који су и раније били у надлежности редовних судова око исељења или отказа уговора о коришћењу стана услед: издавања стана, ненаменског коришћења или коришћења два или више станова у друштвеној или приватној својини и сл. У свим овим случајевима судови су извршење спроводили на уобичајени начин и то се може сматрати једном од ретких правних чинидби из материје везане за радне спорове. Управо физичком принудом, када не постоји спремност извршног дужника за добровољно извршење, судски извршитељ уз асистенцију полиције је исељавао лице из стана. Треба нагласити да се не морају наводити сва лица која живе са извршним дужником у стану нити пописивати све ствари које морају бити исељене. Дакле, у конкретном случају ради се о испражњењу стана од свих лица и ствари и ова формулација је сасвим довољна да се сви они

⁵²⁾ Више о споровима из стамбене материје у Н. Шаркић "Грађански извршни поступак", Факултет за пословно право, Београд, 2005, стр. 49.

који су боравили у стану исеље и да се стан испражњен од свих ствари преда извршном повериоцу на располагање.

4. Привремене и претходне мере

Као средства обезбеђења која представљају изузетно моћно средство у рукама судије, ове мере могу се донети према општим правилима о парничном и извршном поступку.⁵³⁾ Привремене мере у радним споровима углавном имају ограничено дејство за заштиту права радника услед незаконитог престанка радног односа, ускраћивања исплата зараде, невраћања радне књижице, приморавања на рад супротан одредбама о хигијенско-техничкој заштити или других повреда права.

Враћање радника на рад најкарактеристичнији је случај одређивања привремене мере од стране суда. У случајевима када суд одмах утврди да се ради о незаконитом или шиканозном поступку одредиће привремену меру враћања запосленог на рад све до правноснажног окончања поступка. У парничном поступку, суд у спору из радног односа привремену меру може одредити по службеној дужности, а посебна жалба против ове одлуке није дозвољена.⁵⁴⁾ На овај начин, суд ће обезбедити права радника у смислу егзистенције а смањити и евентуалну накнаду штете коју би послодавац морао да исплати раднику у случају позитивног исхода спора. Суд може користити „резервну варијанту“ те радника вратити у радни однос, али не и на послове на којима је раније радио, већ ће га вратити на друге одговарајуће послове све до окончања спора.

Привремене мере раније су коришћене и у стамбеној материји када је радник могао тражити привремену забрану располагања стамбеним фондом до доношења коначне листе о решавању стамбених питања код послодавца. Извршење у овим споровима готово да се и не појављује у пракси.

⁵³⁾ У складу са чланом 439. Закона о парничном поступку, „Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС и 55/2014.

⁵⁴⁾ Став 3. - *ibidem*.

Закон прави разлику на претходне мере и привремене мере, с тим да је утврдио да је за спровођење истих надлежан јавни извршитељ.⁵⁵⁾ Претходну меру одређује суд а спроводи јавни извршитељ на основу одлуке која гласи на новчано потраживање а која није постала правноснажна. Такође извршни поверилац мора учинити вероватним опасност да би се без тог обезбеђења осујетило или знатно отежало остварење потраживања.

У пракси ово је најчешће ситуација када постоји новчано потраживање радника према послодавцу а постоје озбиљне индикације да може доћи до стечаја или промене организационе или власничке структуре те се може тражити претходна мера којом се врши обезбеђење. Законодавац предвиђа читав низ претходних мера и то су: попис покретних ствари, пленидба новчаног потраживања извршног дужника, налог организацији за принудну наплату да банкама које воде рачуне извршног дужника наложи да новчана средства у висини обезбеђеног потраживања пренесу у депозит јавног извршитеља, као и упис забране располагања финансијским инструментима и упис заложног права на њима. Такође, као претходне мере предвиђени су и упис заложног права извршног повериоца на уделу извршног дужника у друштву са ограниченом одговорношћу, ортачком и командитном друштву, пленидба потраживања извршног дужника да му се преда одређена покретна или непокретна ствар и стицање заложног права на њима и предбележба заложног права на непокретности у својини извршног дужника или на праву уписаном на непокретности.⁵⁶⁾

Привремене мере суд може одредити, а спровести јавни извршитељ пре покретања, у току, као и по окончању судског или управног поступка све док извршење не буде спроведено. Привремена мера није допуштена ако се обезбеђење може остварити другим средствима обезбеђења којима се може постићи иста сврха. Решење којим се одређује привремена мера има правно дејство правноснажног решења о извршењу.

55) Члан 422. став 4. новог Закона о извршењу и обезбеђењу.

56) Члан 443. новог Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

Закон предвиђа више врста привремених мера па ћемо навести само оне које су по нашем мишљењу карактеристичне за радни спор. То су забрана извршног дужника да располаже покретним стварима као и одузимање тих ствари од извршног дужника и поверавање на чување извршном повериоцу или трећем лицу, односно чување у судском депозиту. То може бити забрана извршном дужнику да отуђи или оптерети своје непокретности или стварна права на непокретностима која су уписана у јавну књигу; забрана дужнику извршног дужника да му исплати потраживања или преда ствар, као и забрана извршном дужнику да прими ствар, да наплати потраживања, те налог банци или другој финансијској организацији код које извршни дужник има рачун да новчана средства у висини обезбеђеног потраживања пренесу у депозит јавног извршитеља.⁵⁷⁾

5. Извршење судских одлука по прописима о мирном решавању спорова

Споразумно решавање судских спорова актуелизовано је доношењем Закона о мирном решавању радних спорова,⁵⁸⁾ као и успостављањем Агенције за мирно решавање спорова.⁵⁹⁾ Након тога, отворила су се одређена питања везана за природу одлука миритеља и арбитра, надлежност за извршење тих одлука и сам начин спровођења.

Поменути закон регулише поступак решавања колективних и индивидуалних радних спорова. Колективне спорове закон дефинише као спорове који се воде поводом закључења, измена и допуна или примене колективног уговора, остварења права на синдикално организовање и штрајк. Индивидуални спорови на које се закон односи су: спорови поводом дискриминације, злостављања, отказа уговора о раду и

57) Члан 459. - *ibidem*.

58) Закон о мирном решавању радних спорова, „Службени гласник РС“, бр. 125/2004 и 104/2009.

59) Агенција представља прву институционализовану службу за мирно решавање колективних и индивидуалних радних спорова, која је установљена Законом о мирном решавању радних спорова 2004. године и са радом је почела 2005. године.

исплате минималне зараде.⁶⁰⁾ Стране у колективном спору су учесници у закључивању колективног уговора у складу са законом, док су стране у индивидуалном спору запослени и послодавац.

Миритељ је лице које бира Агенција и уврштава га у именик Агенције са циљем да пружа помоћ странама у колективном спору ради закључења споразума којим се решава спор. У конкретном спору, стране споразумно одређују миритеља из именика, а уколико то не учине споразумно, одређује га директор Агенције.

Арбитар је лице које одлучује у предмету индивидуалног спора и у погледу избора, уписа у именик те одређивања арбитра у конкретном спору важе иста правила као и за миритеља.

Цео поступак, било да се ради о колективном или индивидуалном спору је добровољан, уз изузетак када је у питању спор у делатности од општег интереса. У овом случају стране у спору су дужне да приступе мирном решавању колективног спора. Уколико то не учине и не поднесу предлог, директор Агенције по службеној дужности покреће поступак мирења и одређује арбитра.

Након окончања поступка у колективном спору Одбор даје препоруку у писменом облику за коју морају да гласају сви чланови Одбора. Препорука није обавезујућа за стране у спору, али ако је стране прихвате, на основу препоруке закључују споразум о решењу спора. У случају да је предмет спора колективни уговор споразум постаје саставни део колективног уговора. Ако је предмет спора право на синдикално организовање или право на штрајк, споразум у том случају има снагу судског поравнања.

Поступак у индивидуалном спору води се пред арбитром, с тим да било која од страна може најкасније до дана отварања расправе о предмету спора повући предлог за покретање поступка. У случају да између страна у индивидуалном спору тече поступак пред судом из истог чињеничног и правног основа, стране у спору су дужне да заједнички поднесу суду захтев да се поступак пред судом прекине.

⁶⁰⁾ Члан 3. ст. 1. и 2. Закона о мирном решавању радних спорова, „Службени гласник РС“, бр. 125/2004 и 104/2009.

Расправа пред арбитром се одвија сходно правилима која регулишу парнични поступак. По закључењу расправе арбитар доноси решење којим одлучује о предмету спора. Решење по форми и садржини у свему одговара судској одлуци, с тим што се не може побијати жалбом. Даном достављања странама у спору решење постаје правноснажно, а извршно постаје истеком рока који је у решењу назначен за добровољно поступање, ако је у питању чинидба.

Уколико се пред судом водио поступак који је прекинут због поступка пред арбитром, стране су дужне да о доношењу решења обавесте суд.

Може се уочити да се и у поступку пред Одбором (колективни спор) као и пред арбитром (индивидуални спор) доноси споразум, односно решење које има снагу извршне исправе. Закон о извршењу и обезбеђењу даје својство извршне исправе и другим исправама које Закон одреди као извршне исправе, али и уводи као нову врсту извршне исправе споразум о решавању спора путем посредовања, који испуњава услове одређене законом којим се уређује посредовање у решавању спорова.⁶¹⁾ Сам Закон о мирном решавању радних спорова споразуму даје снагу судског поравнања, те је и по том основу испуњен услов који прописује Закон о извршењу и обезбеђењу.

Из наведеног произлази даља последица, да се на основу поменутог споразума односно решења, након што су постали извршни, може пред надлежним судом водити извршни поступак ради остварења потраживања о коме је закључен споразум, односно донето решење. Додатни услов је да је споразум односно решење подобно за извршење. Решење које доноси арбитар по закључењу расправе у индивидуалном радном спору, у случају успеха запосленог, најчешће ће бити подобно за извршење, с обзиром да ће у изреци бити издат налог послодавцу да запосленог врати на рад или да му исплати одређени новчани износ на име минималне зараде. У случају да послодавац не поступи по решењу, запослени има право да код надлежног суда покрене извршни поступак. Враћање запосленог на рад спроводи се на начин који је већ раније

⁶¹⁾ Члан 41. новог Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

описан. Наплата новчаног потраживања у извршном поступку спроводи се према правилима која важе за свако од тактивно прописаних средстава извршења. Запослени, извршни поверилац, диспонира средством извршења или предлаже извршење на целокупној имовини извршног дужника.

Кад је између страна у спору закључен споразум поводом остваривања права на синдикално организовање и штрајк у зависности од садржине споразума који у овом случају има снагу судског поравнања, могуће је водити и поступак извршења пред судом. То ће бити могуће, када страна у спору по споразуму прихвати обавезу коју може извршити само она. Како је реч о радњи коју може извршити само извршни дужник извршење се спроводи новчаним кажњавањем.⁶²⁾

6. Закључно разматрање

Проблем извршавања судских одлука везаних за радне спорове, на основу изложеног, веома је сложен и компликован. Готово сва спорна питања која се односе на примену Закона о извршењу и обезбеђењу могла би се посебно елаборирати везано за материју извршења одлука из заштите права радника. Тако на пример, систем заштите извршног дужника у погледу обима спровођења извршења, ограничења на средствима извршења, хуманост поступања или време спровођења извршења, имају изузетног значаја када је извршни дужник запослен. Закон и даље дозвољава да се извршење спроводи „свакога дана“ што даље подразумева спровођење извршења недељом и на дане државних или верских празника, а не како би то било логично само у радне дане. Такође, ни одредбе које говоре о двостепеном систему, који је свакако знатно бољи за пружање заштите у односу на ранији систем приговора, нису довољно ни прецизне нити квалитетно обрађене. Поред наведених, и друга спорна питања из овога закона рефлектују се на заштиту права запослених.

Увођење новог система извршења уз доминантно посредовање јавних извршитеља, изузев оних извршења која су остала у искључивој надлежности суда, отвара једну потпуно

⁶²⁾ У складу са чланом 363. новог Закона о извршењу и обезбеђењу, *op. cit.*

нову димензију у нашем правном систему, која би требало даље да подразумева јачање улоге суда као контролног механизма у раду извршитеља, али указује и на нужност јачања контролног механизма рада самих извршитеља јачањем професионалних вредности. Ту наравно доминантну улогу видимо у раду Коморе јавних извршитеља. Њен задатак је, пре свега, да изради адекватан етички кодекс са врло строгим професионалним правилима. Такође, ова комора би, по нашем мишљењу, требало да буде веома строга и одговорна према својим члановима и да без лажне солидарности реагује на свако одступање од законских прописа. Посебно када се ради о споровима у којима су запослени извршни повериоци према послодавцима, јер је сасвим сигурно да је запослени у неупоредиво тежој ситуацији у односу на послодавца, с обзиром да објективно нема правну службу иза себе и често веома скромна материјална средства, која би му пружила прилику да ангажује врхунске стручњаке за заштиту својих права.

Наведене околности указују на неравноправан положај између запослених и послодаваца, те би у наредном периоду била обавеза државе да омогући у систему тржишта рада обезбеђење адекватне заштите права запослених, те и у самом поступку извршења у којем се право запосленог реализује. По нашем мишљењу, акценат бисмо ставили на судове, али и Комору јавних извршитеља, да максимално обрате пажњу на извршавање спорова из области радноправне заштите, те да у највећем могућем капацитету обезбеде заштиту права запослених и њихове имовине. Само на тај начин извршење може остварити своју сврху – „*оно је живио њу, у њему њу живи или умире*“.⁶³⁾

7. Литература

Брајић В, *Радно њу*, Београд, 1980.

Брајић В, *Престјанак радног односа ѡрођив воље радника*, „Радни однос и самоуправљање“, 4/78.

⁶³⁾ Цитат из Зборника радова *Извршење судских одлука*, Ј. Ђорђевић Појам, улога и значај извршења у ѡраву, Републички секретаријат за правосуђе и општу управу СР Србије и Републички завод за јавну управу СР Србије, Београд, 1979, стр. 15.

Ђорђевић Ј, *Појам, улога и значај извршења у праву*, Републички секретаријат за правосуђе и општу управу СР Србије и Републички завод за јавну управу СР Србије, Београд, 1979.

Ивошевић З, *Радно право*, Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник, Београд, 2014.

Ивошевић З, *Коментар Закона о радним односима*, "Службени гласник", Београд, 2010.

Ивошевић З, *Радни спорови у пракси*, Београд, 1970.

Ивошевић З, *Извршење одлуке о враћању радника на рад*, Правни живот, XXXIII, 3/1983, стр. 322.

Ивошевић З, *Накнада штете због повреде на раду*, „Рад и самоуправљање“, 7/77.

Пантовић, *Извршење судских одлука донетих поводом неновчаних захтева радника, Привреда и право*, Загреб, 1968.

Перовић С, *Облигационо право*, књига I, Привредна штампа, Београд, 1980.

Познић Б. и Водинелић В, *Грађанско процесно право*, Правни факултет Унион и Сл. гласник, Београд, 2015.

Станковић Г, *Предмет извршног поступка*, Правни живот, 12/2004, X том, Копаоник, 2004.

Трива С, *Грађанско парнично процесно право*, Загреб, 1980.

Трива С, *Арбитража, изабрани суд*, „Информатор“, 1/77.

Трива С, Дика М. и Бјелајац, *Судско извршно право*, Загреб, 1980.

Шаркић Н, Николић М, *Коментар Закона о извршном поступку са судском праксом и обрасцима*, Службени гласник, Београд, 2005.

Шаркић Н, Николић М, *Коментар Закона о извршењу и обезбеђењу*, Параграф, Београд, 2013.

Шаркић Н. и Почуча М, *Европски извршни наслов*, Правни живот, Копаоничка школа природног права, Копаоник, 2014, Том 4.

Шаркић Н, Поповић М, Стаменковић Ј, Ђукић М, Миловановић Љ, Влаисављевић Т, Димитријевић М, *Приручник за примену Закона о извршењу и обезбеђењу*, Параграф, Београд, јануар 2016.

Шаркић Н, *Извршење одлука донетих у радним споровима*, Радни односи, зборник радова, Београд, 2004.

Шаркић Н, "Грађански извршни поступак", Факултет за пословно право, Београд, 2005.

Прописи:

Устав РС, "Сл. гласник РС", бр. 98/2006.

Закон о безбедности и здрављу на раду, „Службени гласник РС“, број 101/05 и 91/2015.

Закон о извршењу и обезбеђењу, "Сл. гласник РС", бр. 31/2011, 99/2011 - др. закон, 109/2013 - одлука УС, 55/2014 и 139/2014.

Закон о извршењу и обезбеђењу, "Сл. гласник РС", бр. 106/2015.

Закон о раду, "Сл. гласник РС", бр. 70/2001 и 73/2001 – испр.

Закон о раду, "Сл. гласник РС", бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 и 75/2014.

Закон о државним службеницима, "Сл. гласник РС", бр. 79/2005, 81/2005 - испр, 83/2005 - испр, 64/2007, 67/2007 - испр, 116/2008, 104/2009 и 99/2014.

Закон о полицији, "Сл. гласник РС", бр. 6/2016.

Закон о јавном тужилаштву, "Сл. гласник РС", бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011 - др. закон, 101/2011, 38/2012 - одлука УС, 121/2012, 101/2013, 111/2014 - одлука УС, 117/2014 и 106/2015.

Закон о парничном поступку, „Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС и 55/2014.

Закон о мирном решавању радних спорова, „Службени гласник РС“, бр. 125/2004 и 104/2009.

Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености, „Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010 и 38/2015.